

LIT.: 100 godina fotografije u Hrvatskoj (1840–1940). 20 godina Fotokemike (katalog izložbe). Zagreb, 1966. – Hrvatska fotografija od tisuću devetsto pedesete do danas (katalog izložbe). Zagreb, 1997.

Franck d. d., prehrambeno-industrijsko poduzeće sa sjedištem u Zagrebu; jedno od najstarijih zagrebačkih poduzeća koje kontinuirano djeluje do danas.

Osnovano je 1892. kao tvornica u sklopu austro-ugarskog ogranka njemačkog koncerna za proizvodnju kavovina pod nazivom Heinrich Franck Söhne (Hinka Francka sinovi). Kao vlasnici bili su upisani Wilhelm, Hermann, Gustav, Karl i Robert Franck. Utemeljitelj poduzeća Johann Heinrich Franck (1792–1867) započeo je 1820-ih s radioničkom, poslije tvorničkom, preradbom cikorije kao zamjene za kavu u njemačkom gradu Vaihingen an der Enz. U sljedećim desetljećima pod njegovim i vodstvom njegovih sinova poduzeće se širilo te je sjedište preselilo u Ludwigsburg. Osim u Hrvatskoj, u razdoblju prije I. svj. rata izgradilo je više tvornica za preradu cikorije i sušara u Njemačkoj, Austriji, Italiji, Češkoj, Švicarskoj, Rumunjskoj, Mađarskoj, Poljskoj, Slovačkoj i SAD-u.

Zagrebačka tvornica započela je s radom 1893. u Vodovodnoj ulici s približno 200 zaposlenika. Pre-

radivala je cikoriju za tržište Hrvatske, Ugarske, austrijskih dijelova Habsburške Monarhije, Srbije i Bosne. Samo 17% proizvoda prodavalo se u Hrvatskoj, a ostalo se izvozilo. Tvornica je raspolagala vlastitim električnim pogonom, a njena djelatnost nadopunjena je izgradnjom sušare u Bjelovaru 1900. Nastankom Kraljevine SHS 1918., morala se pravno osamostaliti od matičnoga poduzeća te su u njoj velike udjele stekli novčarski zavodi iz novostvorene države, no obitelj Franck i dalje je zadržala utjecaj u upravljanju. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova glavni je proizvod i dalje bila kavovina na temelju cikorije, no sve se više proizvodila na tržištu popularna ječmena kavovina (*Kneippova kava*), zbog čega se tvornica povezala sa Zagrebačkom pivovaram koja je proizvodila ječmeni slad. Zahvaljujući uspješnom poslovanju, tvornica je više puta modernizirana, a 1928. izgrađena je sušara u Vodovodnoj ulici.

Nakon uspostavljanja NDH 1941., poduzeće je bilo preimenovano u Franck, industrija kavovine d. d., u vlasništvu njemačkoga kapitala. Uoči ulaska partizana u Zagreb u svibnju 1945., uprava je namjeravala demontirati strojeve i prenijeti ih u Linz, no radnici su odbili sudjelovati u tome pa je tvornica ostala sačuvana. Uspostavom socijalističkoga režima 1945., tvornica je bila podržavljena, no zadržala je naziv Franck. Zbog velike važnosti bila je 1946. pod upravom Zemaljske uprave narodnih dobara NR Hrvatske. Godine 1950. uvedeno je radničko samoupravljanje, te je Franck postao poduzeće u društvenom vlasništvu. Godine 1960. započela je industrijska prerada kave, koja je postala glavni proizvod i simbol poduzeća. U tom razdoblju uz proizvodnju kave i kavovine započeo je i razvoj drugih prehrambenih proizvoda, među kojima su najznačajniji čajevi (oparci), instantni proizvodi, dodatci jelima, esencije, praškasti proizvodi, prerađeni šećer, grickalice i kikiriki. Franck je 1977. otvorio tvornicu za preradu krumpira u Hercegovcu, postavši jednim od najznačajnijih jugoslavenskih proizvođača čipsa. Potkraj 1970-ih se sa zagrebačkim prehrambenim poduzećima Badel, Voće i Josip Kraš te poduzećima Rivijera iz Poreča i Mediteranska plovidba iz Korčule udružio u SOUR Cibona. Tijekom 1980-ih bio je ustrojen kao RO s tri OOUR-a: Proizvodnja kavovina, kave i prehrambenih proizvoda u Zagrebu, Robni promet u Zagrebu i Tvornica za preradu krumpira u Hercegovcu, a zapošljavao je oko 760 radnika.

Godine 1992. Franck je pretvoren u dioničko društvo, nastavio je s proizvodnjom artikala koja je započela 1960-ih, no razvijale su se i nove robne marke te širila ponuda, posebice kave, čajeva i proizvoda za grickanje. Godine 1993. zapošljavao je 635 radnika. Zbog modernizacije proizvodnje broj zaposlenih se postupno smanjivao (posebice u dijelu pakiranja gotovih proizvoda), te je 2000. iznosio 560. Poduzeće ima u vlasništvu dva povezana društva:

Franck

FRANCK, tvornički kompleks, oko 1930 (gore); reklamni oglas za *Kneippovu sladnu kavu*, časopis *Ženski list*, 1936 (sredina); prijevoz cikorije do tvornice, 1930-ih (dolje)

FRANCK, pakiranje kave, druga polovica XX. st. (lijevo); pogon za proizvodnju i pakiranje Jubilarne kave (desno)

Franck Celje d. o. o. (osnovano 1997) i Franck za proizvodnju i trgovinu d. o. o., Sarajevo (osnovano 2000). Franck je 2015. s internacionalnim poduzećem Intersnack osnovao poduzeće Adria Snack Company d. o. o. koje je upravljalo proizvodnjom i trgovinom Franckovih proizvoda za grickanje, no 2018. Franck je prodao svoj udio.

LIT.: Franck. *Prehrambena industrija Zagreb 1892–1982*. Zagreb, 1982. – M. Kolar-Dimitrijević: *Zagrebačka tvornica kavih proizvoda Franck do 1945. godine. U povodu stogodišnjice*. Časopis za suvremenu povijest, 24(1992) 2, str. 169–192. – R. Sandgruber: *Franck in Linz*. Linz, 2014. – W. Schuster: *Aecht Franck. Biographie einer Firma*. Linz, 2019.

D. Mujadžević

Franekić-Čolić, Jasna (Čalopek kraj Omiša, 16. II. 1945), biologinja, stručnjakinja za genotoksikologiju.

Na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu (PMF) u Zagrebu diplomirala je 1969. i doktorirala 1987. disertacijom *Utjecaj klorokina i tozil-arginin metil-estera na genotoksičnost N-metil-N-nitro-N-nitro-zogvanidina u kvascu Saccharomyces cerevisiae D7 i D6* (mentorica → M. Alačević). Od 1972. radila je na Prehrambeno-biotehnoškome fakultetu u Zagrebu, od 1996. kao redovita profesorica. Predavala je kolegije Biologija I i II, Imunologija, Ekogenetičke studije te Biologija višestaničnih eukariota i histologija. Bila je pročelnica Laboratorija za biologiju i genetiku mikroorganizama (1994–2010) te prodekanica Fakulteta (1990–95) i (1997–99). Usavršavala se na nacionalnom institutu zdravstva (Istituto Superiore di Sanita) u Rimu 1986., 1988. i 1990. Predavala je i na PMF-u, gdje je bila voditeljica poslijediplomskog studija toksikologije. Područje je njezina znanstvenoga i stručnoga interesa proučavanje utjecaja kemijskih i fizičkih agensa na nasljedni materijal živih organizama. Bila je predsjednica Hrvatskoga biološkog društva 1998–2002. Članica je HATZ-a od 1994. te dobitnica Godišnje nagrade »Rikard Podhorsky« (2004).

LIT.: *50 godina studija prehrambene tehnologije, biotehnologije i nutricionizma 1956. – 2006.* Zagreb, 2006., str. 386.

Frangeš, Oto (Oton) (Mitrovica, Vojvodina, 5. IV. 1870 – Zagreb, 30. VII. 1945), agronom, stručnjak za agrarnu politiku.

Diplomirao je na Visokoj školi za kulturu tla u Beču 1889., a doktorirao na Filozofskom fakultetu u Leipzigu disertacijom *Die Buša* 1903. Bio je asistent na Gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcima (od 1891; → Visoko gospodarsko učilište u Križevcima), povjerenik za gospodarstvo u Hrvatskoj (od 1893), profesor na Šumarskoj akademiji u Zagrebu (od 1898; od 1919. Gospodarsko-šumarski fakultet; → Agronomski fakultet), dvorski savjetnik (od 1911), predsjednik Odjela za privredu BiH (od 1914) te predstojnik Odjela za gospodarstvo BiH u Beču pri Ministarstvu zajedničkih financija (od 1917). Nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije u Zagrebu je djelovao kao ravnatelj → Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva (1919–21), profesor Gospodarsko-šumarskoga fakulteta (od 1921) te u Beogradu kao ministar u Ministarstvu poljoprivrede (1929–31). Kao gostujući profesor predavao je na Visokoj školi za kulturu tla u Beču (1907) te na sveučilištima u Krakovu i Leipzigu (1908). Bio je predsjednik sekcije za poljodjelstvo Prve međunarodne konferencije u Ženevi 1927. i glavni referent na međunarodnim kongresima u Rimu 1927. i Pragu 1931. Za svoga rada u zemaljskim vladama u Zagrebu i Sarajevu, a posebice dok je bio ministar u Ministarstvu poljoprivrede u Beogradu, pridonio je sređivanju zakonodavstva u gospodarstvu i poljodjelstvu. Radove je objavljivao na više jezika u mnogobrojnim znanstvenim i stručnim časopisima te zbornicima znanstvenih skupova, surađivao je i u izvješćima o radu Zemaljske gospodarske uprave Kraljevine Hrvatske i Slavonije (1900., 1906–08., 1919–21). Bio je glavni urednik → *Gospodarskoga lista* (1919–20). Na Sveučilištu u Heidelbergu promoviran je 1936. za doktora *rerum politicarum ho-*

FRANGEŠ, OTO